

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Första Kammaren. N:o 8.

Lördagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *von Krusenstjerna* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående ändring i bestämmelserna rörande ett Uddevalla—Venersborg—Herrljunga jernvägs-aktiebolag beviljad statslån.

Justerades protokollet för den 20 i denna månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 25, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande statens jernvägstrafik;

n:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af den kronan såsom danaarf tillfallna lägenheten Lilla Hyddan å Örebro stads område; och

n:o 27, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till staden Sundsvall af viss, statens jernvägar tillhörig mark;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 3, angående vissa ännu oafgjorda delar af tullbevillningen; och

n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändringar i kongl. förordningen angående stämpelafgiften den 9 augusti 1894; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 13, i anledning af väckta motioner i syfte att ordinarie domhafvande å landet må benämnas lagman;

n:o 14, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående anställande af kommissionär hos justitieombudsmannen; och

n:o 15, i anledning af väckta motioner om ändrade bestämmelser angående styrkande af hinderlöshet för ingående af äkten-skap.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under sammanträdet aflemnade kongl. propositionen.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bankoutskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 2.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Grefve Klingspor: Då denna fråga förevar inom utskottet, reserverade jag mig emot det beslut, hvartill utskottet kommit. I denna reservation instämde äfven några andra af denna kam-mares ledamöter inom utskottet.

Kongl. Maj:t har här föreslagit, att, efter den nuvarande krigsarkivariens afgång, i stället för den lön och ålderstillägg, som varit honom tilldelade, skulle uppföras ett arfvode till en krigsarkivarie med 2,500 kronor, till en bibliotekarie 1,000 kronor och till en amanuens 800 kronor, samt derjemte, å generalstabens stat, 2,895 kronor till en intendent af andra klassen. Utskottet har godkänt de första arfvodena, men deremot afslagit arfvodet till intendenten af andra klassen. Redan genom det förslag, som Kongl. Maj:t har framställt, skulle generalstabens stat i väsentlig mån försvagas, och ännu mera skulle detta blifva förhållandet, om bifall lemnades till statsutskottets hemställan. Krigsarkivariens arbete är ju ganska ansträngande och det blir mer och mer ansträngande för hvarje år; därför synes det mig, som om det vore stort skäl att bibehålla hans lön sådan den nu är. Jag kan dock å andra sidan gerna medgifva, att det behöfves en redogörare vid generalstabens, och finner det därför helt naturligt, att Kongl. Maj:t föreslagit, att en sådan skulle anskaffas.

Jag anhåller på grund af hvad jag nu anfört att få yrka afslag å utskottets förslag och bifall till reservationen.

Friherre von Otter: Sakskalet, mine herrar, hvarför jag icke har anslutit mig till öfriga ledamöter från denna kammare i statsutskottet, är det, att, enligt mitt förmenande, ett bifall till hvad Kongl. Maj:t här har föreslagit skulle endast och allenast stadfästa det förhållande, som i 9 års tid varit rådande i krigsarkivet, under det att ett bifall till reservanternas förslag, såvidt jag förstår, skulle leda derhän, att hela krigsarkivariefattningen återföres i de spår, som den hade från början af generalstabens ordnande, eller ifrån 1870-talet. Såsom af statsrådsprotokollet kan inhemtas, har allt sedan 1887 den nuvarande krigsarkivarien varit sjuk och hans tjenst uppehållits af en amanuens, hvarjemte en särskild person antagits för att sköta redogörarekallet. Under sådana förhållanden och då icke, såvidt jag har mig bekant, några anmärkingar kunnat riktas emot detta förhållande eller något annat än ett tillfredsställande resultat vunnits af detsamma, kan jag icke finna annat, än att det är en god utväg, som Kongl. Maj:t föreslagit till denna frågas lösande.

*Om aflöning
åt tjenstemän
i krigsarkivet
m. m.
(Forts.)*

Om åter utskottets förslag afsloges och reservationen bifölles, så kan ju dermed icke afses någonting annat, än, som den förste talaren antydde, att krigsarkivariefattningen fortfarande skulle bibehållas af en ordinarie tjensteinnehafvare. Häraf skulle väl blifva följd, att redogörarebefattningen framdeles, såsom nu finnes stadgadt, skulle vara förenad med krigsarkivarietjensten, och detta är ett förhållande, hvarom alla inom generalstaben från dess första stiftande varit eniga, att det är högst olämpligt.

För min del finner jag visserligen, att denna fråga icke har någon så väsentlig betydelse, men jag har i alla fall trott mig göra rätt, då jag slöt mig till dem, som yrkade bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och yrkar jag därför nu bifall till utskottets betänkande.

Herr Björnin: Då jag i denna fråga förenat mig med reservanterna inom utskottet och yrkat afslag på den af Kongl. Maj:t gjorda framställning, ber jag nu att få nämna några skäl:

Det är egentligen med fäst afseende på den stora allmänheten, på vetenskapen och litteraturen, som jag kommit till denna ståndpunkt, alltså icke så mycket det militära intresset. Jag inser mer än väl, att generalstaben icke har någon synnerlig olägenhet af om krigsarkivariefattningen är på förordnande, i synnerhet för närvarande, då krigshistoriska afdelningens arbeten pågå på sådana områden inom krigshistorien, der det icke fordras någon arkivkunskap eller någon förmåga att läsa gammal stil eller diplomatiskt granska gamla handlingar. Ett annat förhållande vore, om man, sedan kriget 1808 och 1809 är slutbehandladt, komme att börja med de äldre krigen. Jag har således ur denna synpunkt icke någonting att invända mot förändringen i fråga, och jag kan till och med finna ett och annat skäl tala för Kongl. Maj:ts framställning i detta fall.

Om aflöning
åt tjänstemän
i krigsarkivet
m. m.
(Forts.)

Deremot har jag så mycket mer vägande skäl, som jag tror, om jag betraktar förändringen från den stora allmänhetens sida. Enligt Kongl. Maj:ts nådiga reglemente är nemligen allmänheten berättigad att hvarje söckendag hela året om på viss tid besöka krigsarkivet och har då pretention på att der finna en fullt skolad arkivtjänsteman, som kan gå den till handa med upplysningar. Jag tror därför, att det icke är likgiltigt, från hvilket område denne man sökes. Jag föreställer mig nemligen, att lika viktigt som det är, att en person som skall göra tjänst som officer blir väl utbildad i sitt yrke, innan han får officersbefäl, lika viktigt är det att få en arkivtjänsteman väl utbildad i sitt yrke, innan han anförtros vården af ett stort arkiv. Och därför är det nog icke praktiskt och klokt att söka den skicklige arkivmannen på officerens fält eller vice versa.

Utom dessa sakskäl — jag skall be att icke vidare behöfva utbreda mig om dem — finnes det äfven en viktig formel sida af den föreliggande frågan. Då utskottet lemnat Kongl. Maj:ts förutsättningar å sido, har, såsom jag föreställer mig, sjelfva hufvudfrågan dermed också *förfallit*. Jag kan nemligen icke tänka för det rätta uti att utskottet så der på fri hand kan anvisa för Kongl. Maj:t den väg, på hvilken Kongl. Maj:t bör organisera om sitt krigsarkiv, då utskottet icke har någon motionsrätt.

Jag anhåller, herr grefve och talman, att värdsamt få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet friherre Rappe: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på hvad som för t. f. generalstabschefen icke mindre än för mig såsom chef för landtförsvarsdepartementet varit hufvudsaken i denna fråga, nemligen nödvändigheten att *skilja* redogörarebefattningen inom generalstaben från krigsarkivarierisyslan. Det förslag, som ju äfven föreligger, nemligen att i stället för en arkivarie med ett arfvode på 1,800 kronor skaffa en bibliotekarie med 1,000 kronors och en aktuarie med 800 kronors arfvode är en sekundär fråga, emot hvilken ingen röst höjt sig inom statsutskottet. Frågan gäller således endast, om man skall alltjemt förena krigsarkivarietjänsten med redogörarebefattningen eller om man skall hafva två särskilda personer för dessa tjänster. Jag har icke af den diskussion, som här blifvit förd, och icke heller af hvad som framgår af statsutskottets betänkande funnit något skäl, som skulle tala för bibehållande af denna förening. Nu har man vid alla de arbeten, utredningar och förslag, som blifvit gjorda, innan man framlade organisationen af intendenturen, städse sökt ställa så till, att redogörarne skulle få ingå på intendenturens stat, hvarigenom en minskning skulle vinnas i disproportionen mellan intendenturen i fred och den personal, som behöfves i fält. Naturligtvis har generalstaben för denna speciella fråga velat tillämpa samma grundsats, som vid föregående arbeten gjort sig gällande, och därför här föreslagit, att intendenturtjänstemännens antal skulle ökas med en person, som då skulle blifva redogörare

på generalstabens stat. Nu har emellertid utskottet icke kunnat vara med om detta förslag, utan blott velat sätta ett arfvode för redogöraren. Hade man inom generalstabens från början haft klart för sig, att inom Riksdagen framställningen rörande redogöraren icke hade utsigt att vinna framgång, är jag förvissad, att man icke då satt i fråga att beröfva sig en fast plats, så mycket mindre som naturligtvis af här redan anförda och många andra skäl krigsarkivariens bibehållande skulle vara det allra bästa för krigsarkivet.

*Om aflöning
åt tjenstemän
i krigsarkivet
m. m.
(Forts.)*

Nu hoppas jag för min del, att genom kammarens beslut det resultat måtte nås, som är det viktigaste, nemligen att det blir en särskild krigsarkivarie och en särskild redogörare, och att icke genom detta beslut denna möjlighet aflägsnas. I fall kammaren nu bifaller reservationen, får man till en annan riksdag söka komma derhän, att man icke blott får bibehålla den arkivarie, som man redan eger, utan också får redogörareplatsen skild från arkivarietjensten, hvilket, som jag i början af mitt anförande nämnde, är hufvudsaken.

Herr Sæve: Fastän jag icke närmare känner till arbetsfördelningen inom generalstabens, tror jag mig dock kunna sentera de skäl, som af chefen för landtförsvarsdepartementet blifvit anförda. Jag tror dock, på samma gång jag erkänner riktigheten af dessa, om man blott skall taga hänsyn till generalstabens i dess helhet, att kammaren icke bör bedöma denna fråga blott med utslutande hänsyn till generalstabens, utan äfven, som herr Björnin antydde, med hänsyn till *allmänhetens* och särskildt den historiska forskningens intresse i det hela.

Det förhåller sig så med vårt arkivväsende här i Sverige, att det saknar erforderlig koncentrerung. Det är icke här som i andra länder, t. ex. i Frankrike, att man åstadkommit en för sitt ändamål fullt tränad och utbildad enhetlig ledning, under hvilken alla statsarkiv stå. Detta är en brist hos oss. Under sådana förhållanden synes det mig vara skäl, att man åtminstone i de arkiv man har söker bevara en enhetlig ledning.

Emellertid tror jag, att man bortser från detta, hvad beträffar värden af det dyrbara arkiv, som kallas krigsarkivet. Förhållandet derstädes är, att närmaste chefen, som äfven är chef för generalstabens krigshistoriska afdelning, är en regementsofficer, och det är ganska antagligt, att denne i vanliga fall endast under en kortare tid kommer att vara chef för arkivet. Han är naturligtvis en dugande man, ty i annat fall hade han icke nått den grad han har, och då blir han äfven i sinom tid befordrad till en ännu högre militärgrad inom den aktiva armén. Under sådana förhållanden synes mig vara uppenbart, att den, som skall vara hans närmaste man, nemligen krigsarkivariern, bör vara fast anställd. Nu blir händelsen, om Kongl. Maj:ts förslag godkännes, att icke heller han blir fast anställd, utan till platsen antages förmodligen också en officer, säkerligen en för platsen fullt kvalificerad men, som

*Om aflönning
åt tjänstemän
i krigsarkivet
m. m.*

(Forts.)

dock inom några år ser sig föranlåten att lemna denna sin tillfälliga anställning i följd af högre befordran inom den aktiva armén. Det synes mig därför vara synnerligen viktigt, att man får platsen tillsatt med en person, om hvilken man kan hafva den förhoppning, att han allt framgent kommer att stanna kvar vid den för att på dess skötande nedlägga sin egentliga lifsgerning.

Herr Björlin framhöll nyss ett skäl, som jag skall taga mig friheten att ytterligare söka pointera. Han erinrade om, att den krigshistoriska afdelningen inom generalstaben efter tyskt mönster börjat att bearbeta vår krigshistoria, och att den nu är sysselsatt med att utgifva historien om 1808—1809 års krig. Herr Björlin antydde, att man härför icke behöfver så grundliga arkivstudier, men att förhållandet blir ett annat, då man i framtiden skall gå längre tillbaka i våra krigshäfder. Jag tänker såsom han, och jag anser, att den tiden icke är långt fjerran, då man på generalstabens krigshistoriska afdelning kommer t. ex. till behandlingen af det långvariga pommerska kriget, hvarvid arkivstudier nog behöfvas.

Jag har gjort ett flyktigt besök i krigsarkivet och dervid bildat mig en föreställning om arten och beskaffenheten af arbetet derstädes, om det storartade material, som sammanförts från topografiska corpsen, från de särskilda regementsarkiven, från kongl. biblioteket och från riksarkivet, och det står klart för mig, att man der visst behöfver en för sin arkivuppgift fullt utbildad person, som kan egna hela sitt intresse och hela sin kraft utslutande åt arbetet i sjelfva arkivet.

Jag vill nu icke beröra frågan om redogöraren. Antagligen kan generalstaben, med de stora anslag och med den mängd personer, som den har till sitt förfogande, finna något medel att så styra och ställa med redogöraregöromålen, att krigsarkivarien kan befrias från dessa och sättas i stånd att uteslutande egna sig åt sin egentliga uppgift. På grund af hvad jag haft äran anföra her jag få förena mig med reservanterna.

Herr Alin: Jag skall också be att få säga några ord i denna fråga, då det synes mig vara af stor vikt, att man vid förändringen af de förhållanden, som rådt i tjugu år, beträffande krigsarkivariebefattningen, ordnar så, att innehafvaren deraf bibehålles på ordinarie stat. Krigsarkivets betydelse har blifvit framhållen af en bland de första talarne, särskildt med hänsyn till vetenskapens och den stora allmänhetens fordringar. Jag förenar mig med honom, men vill tillika med en annan af de föregående talarne betona, att det för fullgörande af det magtpåliggande uppdrag, som generalstabens krigshistoriska afdelning har, är af minst lika stor vikt, att det material, som skall bearbetas, finnes så fullständigt samladt och så väl ordnadt och bevaradt mot skada och förskingring, att de, som skola bearbeta detsamma, utan onödigt besvär kunna begagnæ sig deraf. Nu har, under de tjugu år som

förflutit, sedan man fick krigsarkivariebeställningen på ordinarie stat, enligt hvad chefen för landtförsvarsdepartementet yttrat till statsrådsprotokollet, krigsarkivet vunnit en högst betydlig utveckling och dess betydelse i hög grad ökats. Under sådana förhållanden synes det mig icke finnas något skäl att förändra de förut bestående förhållandena så, att denna beställningsinnehafvare skulle blifva sämre afönad och att hans embetsställning i allmänhet skulle blifva svagare än förut. Det synes mig också vara så mycket mindre skäl för kammaren att tänka på ett bifall till utskottets framställning, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nyss förklarade, att för den händelse man hade föreställt sig att utskottet icke skulle tillstyrka den förutsättning, under hvilken den nu ifrågasatta förändringen föreslagits, så hade detta ändringsförslag icke framkommit. Vid sådant förhållande torde jag icke längre behöfva upptaga tiden, utan får jag anhålla om proposition på bifall till reservationen.

*Om afönning
åt tjenstemän
i krigsarkivet
m. m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af grefve *Klingspor*, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till grefve *Klingspors* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 3—7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Herr statsrådet friherre *Rappe*: Utskottet har nedsatt det anslag, som af Kongl. Maj:t begärts, med icke obetydligt belopp. Af den utredning, som framlagts i Kongl. Maj:ts proposition och statsrådsprotokollet samt äfven i utskottet, torde herrarne finna, att redan genom de byggnader, som blifvit uppförda, innan den förbättrade härordningen kom till stånd, och hvilka medfört icke ringa underhållskostnader, behöfves ett ökadt anslag af 40,000 kronor. När den förbättrade härordningen diskuterades vid 1892 års urtima riksdag, omförmäldes, att den skulle föra med sig ytterligare ökade kostnader för ifrågavarande ändamål till belopp af 35,000 kronor. Nu har utskottet visserligen varit med om dessa 35,000 kronor och dertill 9,718 kronor för underhåll af åtskilliga fästningsverk, hvilket behof dock förelåg, innan den förbättrade härordningen sattes i fråga, men icke fäst något afseende vid den framställning, som rörde öfriga äldre byggnader.

Det är klart, att Riksdagen i detta fall beslutar såsom den finner lämpligt; men jag kan icke underlåta att fästa uppmärk-

*Höjning af
anslaget till
arméns bygg-
nader m. m.*

Höjning af
anslaget
till arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

samheten på hvad jag redan nämnde till statsrådsprotokollet, att en god ekonomi och statens intresse borde fordra, att man söker hålla statens byggnader vid magt. Och om Riksdagen nu, såsom antagligt är, fattar sitt beslut i öfverensstämmelse med utskottets förslag, måste den vara beredd på att snarligen från krigsstyrelsens sida komma nya yrkanden om anslag, för att icke dessa byggnader skola förfalla, hvilket icke lär vara i det allmännas intresse.

Friherre von Otter: Det kan icke nekas att, såsom herr statsrådet också erinrade, fortifikationsdepartementet anfört mycket giltiga skäl för anslaget höjande, då fortifikationsdepartementet framhållit, att, sedan detta anslag senast höjdes, hafva, förutom de nya kasernetablissemanten, nya byggnader och nya anläggningar på fästningarna utförts för en kostnad af nära 4,500,000 kronor, och att på de requisitionsförslag, som från vederbörande i landsorten inkommit, nedsättning måst göras med icke mindre än 47,000 kronor för att få det att gå i hop. Men det är ett skäl, som efter mitt förmenande talar för utskottets åsigt, eller åtminstone gör, att utskottet kunnat finna sig skyldigt att i detta fall icke tillstyrka hela det belopp, Kongl. Maj:t föreslagit. Jag vill icke fästa mig vid det förhållandet, att Kongl. Maj:t förra året begärde en tillökning i detta anslag af endast 35,000 kronor, hvilket vid gemensam votering föll med 244 röster mot 128, hvaraf endast 17 från Andra Kammaren, men mera dervid, att fortifikationsgeneralen anfört, att af detta underhållsanslag tagits medel för att fylla hvad som saknades till fullbordande af en del kaserner. Det är ju gifvet att, om jag tager af underhållsanslaget för att täcka en tillfällig brist, detta icke utgör något skäl för att höja hela anslaget. Det är med hänsyn egentligen till dessa två omständigheter, som utskottet funnit sig icke kunna i högre grad tillstyrka propositionen, än att utöfver de 35,000 kronor, som voro föremål för Riksdagens pröfning i fjor, anslaget höjes med 9,718 kronor.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemstält.

Punkterna 9—16.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18 och 19.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

*Punkten 20.**Mom. a).*

Herr Ljungberg: Vid senaste riksdag beviljades såsom bekant ett större anslag, 4,479,000 kronor, till anskaffande af nya gevär. Vid denna riksdag har Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med den önskan, som af Riksdagen, med bifall till en af mig väckt motion, uttalats, att gevären skulle, såvidt lämpligt vore, tillverkas vid inhemska verkstäder, föreslagit, att af återstoden af de 11,710,000 kronor, som blifvit för gevärsanskaffningen påräknade, erforderligt belopp skulle användas till förfärdigande af ytterligare 25,000 gevär, af hvilka 15,000 skulle tillverkas vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori och 10,000 vid enskild verkstad. Då jag för min del befarade, att det med en så lång tillverkningstid som 10 år lätteligen kunde inträffa samma olägenhet, att icke säga olycka, som hände vid remington-gevärens anskaffande, nemligen att när hela mängden af gevär blef färdig, voro de redan föråldrade, angaf jag såsom ett bättre medel, att man icke skulle binda sig vid den inhemska verkstaden för längre tid än högst 5 år. Men på det att verkstaden icke skulle vägra att åtaga sig anskaffningen, skulle man gifva den hopp att, med hänsyn till den princip, Riksdagen nu omfattat, att våra militära vapenbehof skola fyllas af inhemska verkstäder, den skulle kunna vara försäkrad om ytterligare 5 års arbete. Denna min hemställan har utskottet väl icke helt och hållet ignorerat, men tagit särdeles lösligt. Det är väl sant, att jag icke gjort något bestämdt formuleradt yrkande, men min hemställan om ändring i det kongliga förslaget var alldeles tydlig, då jag skrifvit: »Det skulle vara alltför betänkligt att bortkasta nära 12 millioner på gevär, som, när antalet vore komplett, kunde vara föråldrade» — — och vidare: »Derigenom skulle ett större anslag icke vara erforderligt än, i allt, 7,333,750 kronor»; och i allt fall anser jag det hafva varit utskottets skyldighet att för Riksdagen anmäla af hvad beskaffenhet denna hemställan var och icke inskränka sig till att säga, det jag »yttrat mig om Kongl. Maj:ts framställning», ty statsutskottet liksom öfriga utskott bör dock icke förgäta, att det är blott en delegation af Riksdagen och att, då det är Riksdagen sjelf, som i sista hand afgör saken, hon icke bör undanhållas de grunder och fakta, öfver hvilka den skall döma. Och för öfrigt var ju utskottet oförhindradt att sjelft efter de råd och anvisningar, som jag, efter ganska sorgfälligt öfvervägande, gifvit, formulera ett bestämdt yrkande, förutsatt att utskottet gillat dessa erinringar. Nu har utskottet icke haft bättre förslag att göra, än att man bör inskränka sig till ett års anslag af 1,247,000 kronor och låta gevären förfärdigas vid Carl Gustafs stads faktori, för hvilket ändamål af nämnda anslag skulle utgå 100,000 kronor till utvidgning af faktoriet. Detta låter ju ganska godt och plausibelt, men ett och annat är dock ännu dervid aumärka, först och främst

*Anslag för
anskaffning af
nya
eldhandvapen
åt armén.*

Anslag för anskaffning af nya eldhandvapen åt armén. (Forts.) att departementschefen önskat en årstillverkning af 25,000 gevär under 8 år, medan, enligt utskottets förslag, endast 20,000 skulle för år 1898 beställas, och för det andra, hvilket är betänkligt nog, att man åsidosätter ett tillfälle, som nu erbjudit sig, att uppamma en större gevärsfabrikation vid enskild verkstad. Förr i tiden hade man i Sverige icke annat än enskilda verkstäder, men hädan-efter skulle man här i landet få allenast en officiel verkstad; och det kan blifva farligt vid krigstillfällena att sakna alla enskilda inhemska verkstäder, som förfärdiga gevär. Det vore önskligt för framtiden att man så stälde till, att någon del af nödiga beställningar af vapen lemnades till enskilda verkstäder, så att sådana i farans stund funnes att tillgå.

För närvarande läser väl emellertid ingenting annat vara att göra än att bifalla statsutskottets betänkande, ty Kongl. Majts proposition skulle ej heller jag, för min del, vilja bifalla.

Herr Pettersson, Fredrik Emil: Då den siste talaren anmärkte, att utskottet så lösligt behandlat hans motion och icke kunnat fästa afseende vid hans framställning i förevarande punkt, beder jag få för kammaren påpeka, att denna hans motion (n:o 37) icke innehåller något yrkande i berörda fråga.

Den är så till vida märklig, denna motion, att den kommer fram med åtskilliga förslag beträffande vissa delar af Kongl. Majts proposition angående statsverkets tillstånd och behof och börjar med, att »det hittills oerhörda belopp, hvartill det kongliga budgetförslaget i år uppstiger», föranleder motionären att föreslå några nedsättningar, men då man läser igenom motionen, finner man, att efter den stora inledningen endast yrkas nedsättande af två anslag på 8 hufvudtiteln, hvarigenom en besparing skulle göras på ett par tusen kronor. På det kunde utskottet gifvetvis icke svara vid dess behandling af 4 hufvudtiteln.

Beträffande i öfrigt motionärens uppfattning af gevärskalibern, så, enligt offentliga handlingar, som afdelningen inom utskottet tagit del af, finner man, att de uppgifter om kaliberstorlek, motionen innehåller, icke lära vara med verkligheten fullt öfverensstämmande. Då motionären talar om, att 5-millimeters gevär lära börjat införas i en och annan af stormagternas arméer, synes af en tillgänglig promemoria, att så icke är förhållandet.

Jag skulle kunna svara på åtskilliga andra saker, men då motionären icke gjort annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, beder jag få instämma i detta yrkande.

Herr Ljungberg: Jag vill endast fästa den siste talarens uppmärksamhet derpå, att om jag i en framställning, som afser flera hufvudtitlar — ty den afser den kongl. propositionen i flera delar — talar om 5 och 8 hufvudtitlarna, så har detta intet att göra med denna sak. Derutaf hade således utskottet icke behöft anse sig förhindradt att på ett mindre lösligt sätt behandla motionen.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande moment hemställt.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21—26.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.

Herr Wennerberg: Det skulle kunna anses vara utan skäl jag yttrade mig i denna fråga; men då jag under ganska många år alltjemt tyckt mig finna anledning att klandra statsutskottet för behandlingen af Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne, är jag villig erkänna, att jag nu icke har den ringaste anledning dertill; statsutskottet har gjort allt hvad i utskottets förmåga stått, nemligen att enhälligt bifalla den af Kongl. Maj:t gjorda propositionen. Det är således icke mot statsutskottet jag har något att yttra.

Men jag kan icke neka, att den lilla punkt, som nu är ställd som förklaring på statsutskottets välvilja denna gång, står i en mycket bjert motsats till de mer eller mindre underhålliga förklaringar, som under flera år förut från statsutskottet gifvits. Det heter nemligen: »Utskottet, som inhemtat, att fullbordande af de arbeten å Karlsborgs fästning med Vaberget, som ännu återstå att utföra, beräknas skola betinga en kostnad af sammanlagdt omkring 4,000,000 kronor, får hemställa». Denna underrättelse borde icke för statsutskottet varit någon öfverraskande nyhet. Under flera år har man gjort beräkningar rörande slutkostnaden, alltjemt likväl under slöseri från Riksdagens sida vid handhafvandet af de årligen lemnade medlen till denna fästning; och dock har Riksdagen måst hafva fordringar på att en gång få den färdig. Detta hindrar icke, att i denna lilla punkt ligger en förhoppning och en mycket ljus sådan, ty det är annars obegripligt, hvarför denna underrättelse nu skulle af utskottet anmälas, derest icke statsutskottet sjelf, och jag hoppas med statsutskottet Riksdagen, skall finna, att det förra långsamma sättet att gå till väga är att alltjemt slösa med statens medel och det på ett sätt, som vid många riksdagar förut verkligen måst erkännas. Om vi tänka oss, att 200,000 kronor årligen skola lemnas till denna fästning för att den skall blifva satt i försvarsdugligt skick, måste dock en ganska lång tid förflyta, innan man nått det åsyftade målet, och i vår tid torde det för hvarje år som går vara mera betänkligt att hafva fästningen ofärdig. Men statsutskottet har, som sagdt, gjort hvad det förmått.

*Anslag till
arbeten
å Karlsborgs
fästning.*

Anslag till
arbeten
å Karlsborgs
fästning.
(Forts.)

Deremot skulle det förvåna mig, om vi ej härnäst finge en kongl. proposition, som, under det välviljan mot såväl denna hufvudtitel i allmänhet som särskildt mot Karlsborg påtagligen visat sig, skulle gå ut på en större summa. I många år och äfven i år har fortifikationsgeneralen förklarad, att hvad som går under 300,000 kronor årligen innebär ett slöseri med kraft och penningar. Då han emellertid medgaf, att han med hänsyn till de betydliga belopp, som behöfdes för sjöbefästningar, denna gång skulle nöja sig med att begära 200,000 kronor, skedde det dock med påtaglig hänvisning dertill, att af de 3 pansartorn, som fordras för att befästa Vabergets högra sida, åtminstone ett skulle uppbyggas, för hvilket ändamål extra medel borde begäras. Detta har icke skett. Följaktligen kunde utskottet icke mer än säga ja till hvad som begärdes i den kongl. propositionen. Att detta var för litet är påtagligt.

Om man ville säga, att fortifikationschefens strängt måttade begäran icke vore grundad på tillräckligt militära skäl, eller man ville under nuvarande ovanligt rika tillgång på penningar hänvisa till de stora krafven för befästningar, om hvilka man egentligen icke vet hvad de innebära, nemligen vid Boden och Göteborg, såsom anledning till att man icke skulle få anslag till ett af Vabergs-tornen, så skulle detta väl förefalla högst besynnerligt.

Jag hoppas, att jag gjort tydligt för statsutskottet och kamaren min stora glädje öfver den visserligen lilla, men dock betydande förändring i åsikter, som i utskottet framkommit uti det lilla upplästa yttrandet, som innebär ett erkännande, att vi måste skynda på för att få denna fästning snart färdig. Är det så, och jag är fullt öfvertygad, att Kongl. Maj:ts regering också finner att detta är nödvändigt, hoppas jag, att vid en följande riksdag, då Karlsborg kommer före, ett betydligt större anslag till denna viktiga fästning begäres än nu. Jag börjar att icke tvifla på, att det snarare skall vinna bifall i utskottet och Riksdagen, än om vi fortsätta på det gamla sättet.

Blott ett par ord till. Det är ett gammalt ordspråk, som säger: »det ena skall du göra och det andra icke låta». Jag säger på förhand, att jag gerna gifver min röst för befästningar vid Göteborg, Boden och Stockholm, om och då Kongl. Maj:t åskar medel dertill. Men det finnes en skilnad mellan Karlsborg och dessa, som bör beaktas; dessa äro lokala befästningar och visserligen af ganska stor betydelse för riket i dess helhet, och dessutom af vikt på grund af de stora penningförluster, som skulle påkomma, i fall intet gjorts till deras försvar. Men det är och förblifver en sanning, att Karlsborg är ett centralfäste, gemensamt för hela Sveriges land, såsom de andra äro det för vissa delar af detsamma. Jag står icke ensam såsom en i militära frågor obildad person och påstår detta. Jag har hela den föregående tidens sakkunniga med mig och fortifikationsgeneraler och krigsministrar, som sagt detsamma. Och tanken, som ursprungligen är Karl Johans, är en tanke, som erkänts och måste erkännas såsom i högsta

grad fosterländsk, tanken på ett sista stöd i en största nöd. Vi hafva vant oss att bara tänka på mindre motgångar. Det kan komma en tid, då dessa vuxit till stora, och våra kust- och lokalbefästningar inom en eller två veckor hafva ramlat. Då är det godt att ega en punkt, dit man kan draga sig tillbaka och dit fienden ej utan öfverdrifna ansträngningar kan komma, och under alla omständigheter *nödigt* att besitta inne i fasta landet en operationsbas för försvaret, en sak som vi för närvarande sakna.

*Anslag till
arbeten
å Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—33.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 24 och 26 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 10, i anledning af väckt motion angående utarbetande af en arrendelag.

Om utarbetande af en arrendelag.

Herr Boström, Filip: Jag skall icke här å nyo upprepa de skäl, som jag vid sista riksdagen tillät mig anföra för lämpligheten af en skrifvelse, affattad i det syfte motionären här uttalat. Som herrarne minnas, föll det af mig framställda skrifvelseförslaget med några få röster i denna ärade kammare. Nu har motionen, såsom jag äfven då förutsåg, återkommit, och en af reservanterna från Andra Kammaren har upptagit den formulering till skrifvelseförslag, hvartill jag här tillät mig yrka bifall. Med anledning häraf och då lagutskottet ej anført några nya skäl för afslag, än de som afgåfvos vid 1894 års riksdag, samt erkänt lämpligheten af att något göres i detta hänseende, skall jag tillåta mig att yrka bifall till det af herr Ohlsson i ämnet framställda förslag.

Herr Hasselrot: Lika litet som utskottet skall jag tillåta mig förneka, att det finnes synpunkter, från hvilka man kan önska en arrendelag. Utskottet har dock kommit till den öfvertygelsen, att, då man väger skälen mot hvarandra, det vore lämpligt att lemna förhållandet sådant det nu är, utan att med lagliga bestämmelser mera än nu binda förhållandet mellan arrendator och jordegare.

Om utarbetande af en arrendelag.
(Forts.)

Går man till motionen och granskar de stadganden motionären ansett böra intagas i en arrendelag, är hans första önskemål, att alla arrendeaftal skola skriftligen uppsättas för att vara förbindande. I regeln är detta nog riktigt, men man kan mycket väl tänka sig förhållanden, t. ex. vid upplåtelse af torp och små lägenheter, der det kanske ej ens är lämpligt att aftalet mellan egaren och arrendatorn göres skriftligt. Arrendatorn kan dervid komma att draga det kortaste strået. Han förstår ej alltid innebörden af de skriftliga punkterna i ett kontrakt, och detta kan ofta affattas så, att vilkoren för honom blifva ofördelaktiga. För honom är det ofta bättre att han har att halla sig till ett muntligt aftal, hvarom han vet hvad det innebär. Hvar och en har ju rätt att skriftligen ordna sitt arrendeaftal. Men att i lagen bestämma, att intet sådant aftal gäller, om det ej är skriftligt, tror jag vara både onödigt och olämpligt. För öfrigt behöfves härför ej en arrendelag, ty ett sådant stadgande, om det finnes behöfligt, kan och bör helt enkelt intagas i jordabalken. Vidare säger motionären, att vilkoren måste vara bestämda, så att icke jordegaren komme i tillfälle att alägga arrendatorn ökade utgifter, körslor, arbete m. m. Detta är också riktigt i regel. Men hvar och en, som har en större egendom, vet, huru angeläget det är att, då man gör upp kontrakt med torpare, ega rätt ej blott att på de och de dagarne i veckan få bestämda dagsverken, utan äfven att mot på förhand bestämd ersättning derutöfver få använda arbete af torparen och hans hustru, då det behöfs. Jag tror sålunda det vara olämpligt och opraktiskt att i lag föreskrifva, att ej ett arrendeaftal får innehålla dylika obestämda vilkor. För det tredje skulle lagen innehålla bestämmelser, som skyddade arrendatorns nyttjanderätt, då han uppfylde sina förbindelser. Detta är fullkomligt obehöfligt. En arrendators säkerhet gent emot jordegaren är ingalunda hotad, så länge han uppfyller sina förbindelser. Det är till och med så illa, att om han också icke gör det, sitter han i allmänhet kvar, och jordegaren får för hvarje år blott utsöka förlusten. Endast om i kontraktet står, såsom det ibland gör, att arrendatorn i sådant fall är förlustig arrendet, får han lemna det, men i alla andra fall sitter han kvar. Slutligen komma vi till det viktigaste eller att de förbättringar, som af arrendator med jordegares samtycke verkställes på den arrenderade egendomen, skulle för brukaren medföra en skälig ersättning af jordegaren. Detta låter mycket bra, men leder till en hel mängd trassel. Är det så, att han skall hafva ersättning för de förbättringar han nedlägger på jorden, kan och bör öfverenskommelse derom träffas med dervid nödiga bestämmelser, men står det i lagen såsom en allmän regel, att arrendatorn skall hafva ersättning för förbättringar, kan detta leda till tvister och olika uppfattningar. Jag tänker mig en arrendator, som gräfver ett dike. Är detta ett större sådant, t. ex. ett afloppsdikey, kan man säga, att det är verkligen en förbättring, som jordegaren bör ersätta. Men om det är blott ett vanligt tegdike, som han tagit

upp i sammanhang med brukandet, blir det väl svårt att kalla det en förbättring, då det ju tillhör jordens behöriga häfdande. Gränsen mellan dessa båda storlekar är dock svår att draga upp. Detta är endast ett exempel, som belyser förhållandet. Mångfaldiga sådana skulle kunna anföras.

Jag vågar påstå, att ett fixerande i lag af de olikartade vilkor, som böra ligga till grund för ett arrendeaftal, komme att leda till trassel, olägenheter och obehag, som man undviker, då man i hvarje speciellt fall är hänvisad till det fria aftalet, samt yrkar alltså bifall till lagutskottets afstyrkande utlåtande.

Herr Leman: Förra riksdagen, då denna fråga förevar, yttrade jag min åsigt deri, att lagen ej skulle vara obligatorisk utan endast normerande sålunda, att då intet kontrakt vore upprättadt, skulle det vara lagen, som i främsta rummet gälde. På så många andra områden är det så, t. ex. rörande aktiebolag, der det är föreskrifvet, att der bolagsordningen ej gör undantag, skall lagen gälla. Så har jag tänkt mig denna arrendelag. Jag tror ej, att den skulle hafva någon stor betydelse för förhållandet mellan jordegare och de större arrendatorerna, men för de smärre, torparne och i synnerhet de många, som ej äro landtbrukare i egentlig mening men arrendera jord i närheten af stationssamhällen och större städer. Dessa blifva under nuvarande förhållanden ganska ofta misshandlade. På god tro arrendera de små bitar och nedläggja mycket på deras förbättring, bygga hus o. d. Men en vacker dag blifva de kastade derifrån utan att få någon ersättning för sina derpå nedlagda penningar. Jag tror visserligen ej, att någon lag kan i ett enda slag förbättra allt, men jag tror, att en lag kan hjälpa till att förbättra vissa tillstånd. Och då saken så många gånger varit före och enhälligt bifallits af Andra Kammaren, hemställer jag, huruvida icke Första Kammaren skulle vilja ingå på herr Boströms förslag, nemligen att aflåta en skrivelse med anhållan blott om utredning. Finner kammaren sedan, att denna utredning ej är tillfredsställande, går det ju an att afslå frågan; men min tro är, att man kan åstadkomma en sådan utredning och att den i många hänseenden skulle verka godt. Derfor instämmer jag med herr Boström.

Herr Ölander: Jag är fortfarande af den åsigt, som jag hyst under flera föregående riksdagar, att det icke fins skäl att föreslå den nu ifrågasatta arrendelagen. Hvad vill motionären, att den skall innehålla? Jo, först och främst, »att vilkoren för arrendet skola skriftligen uppsättas och vara förbindande». Det kan ju hända, att detta skulle vara lämpligt och nyttigt, men därför behöfver ej en arrendelag stiftas. Denna bestämmelse kan mycket väl inflyta i de arrendebestämmelser, som för närvarande finnas, och skulle säkerligen bäst hafva sin plats i jordabalken kap. 16 § 1. Dessutom kan det vara tvifvel underkastadt, huruvida en dylik bestämmelse skulle vara så nyttig och lämplig. Hufvud-

Om utarbetande af en arrendelag.
(Forts.)

Om utarbetande af en arrendelag.
(Forts.)

sakligen skulle den komma att träffa torpare och mindre jordbrukare. Men dessa äro icke alla ens skrifkunniga och ännu mindre i stånd att på ett juridiskt formellt riktigt sätt upprätta ett kontrakt. Dertill skulle sålunda i de flesta fall behövas juridiskt biträde; och detta blefve säkerligen ofta kostsamt och betungande. — Vidare skulle »vilkoren vara bestämda, så att ej jordegaren blefve i tillfälle att älägga arrendatorn ökade utgifter. Vilkoren skola sålunda vara fullständigt upptagna i kontraktet. Men meningen med arrendelagen är ju, att den skall suppleras kontraktets bestämmelser. Om således kontraktet innehåller alla bestämmelser, som afse förhållandet mellan arrendatorn och jordegaren, hvad skall då lagen tjena till? Ty förord bryter ju lag. Detta är sålunda en inkonsekvens, som visar, att lagen i detta fall ej är behöfvig. — Vidare »skulle lagen skydda arrendatorns nyttjanderätt». Härmed menas naturligtvis ett skydd för att, om jordegaren försäljer jorden, arrendekontraktet icke skall kunna af den nya egaren brytas. Men ett dylikt skydd finnes ju redan. I vår nuvarande lag stadgas, att den arrendator, som vill skydda sitt arrende mot blifvande jordegare, har rätt att låta inteckna kontraktet. Något ytterligare skydd torde icke vara af behovet påkalladt. Slutligen — och detta är det farligaste — skulle lagen innehålla bestämmelser om, att de af arrendatorn verkställda förbättringarna å jorden skulle af egaren ersättas. »Förbättringar» är ett mycket tånjbart begrepp, såsom ock utskottet anmärker. Hvad den ene, t. ex. arrendatorn, anser för en förbättring kan af den andre, jordegaren, ej anses vara annat än hvad som varit arrendatorns skyldighet att iakttaga för att bibehålla egendomen vid häfd eller underhålla dess hus och dylikt — således blott och bart en arrendatorn åliggande underhållsskyldighet. En dylik bestämmelse skulle enligt min åsigt komma att orsaka mångfaldiga stridigheter, processer och rättegångar, säkerligen mycket större och af mycket mera tvistig beskaffenhet än hvad som den nuvarande ofullständiga lagstiftningen kan åstadkomma.

Jag tror fortfarande som förut, att det fria aftalet bör utgöra grunden för förhållandet mellan arrendatorn och jordegaren; och på denna grund yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Blomberg: Endast ett par ord för att i korthet motivera mitt yrkande om bifall till det af herr Boström framställda förslaget. Jag kan nemligen icke finna, att den kritik, som utskottets ärade ordförande och den siste talaren underkastat motionen och dess motivering, kan på något sätt träffa det förslag, som här har blifvit gjordt. Skulle det för mig gälla att välja mellan bifall till motionen med den motivering, som dertill är fogad, och utskottets afstyrkande hemställan, skulle jag förena mig med utskottet. Men när här blifvit framställt ett förslag, som endast går ut på hemställan, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida ej mera tydliga, betryggande och tidsenliga bestämmelser rörande arrendeförhållandena skulle kunna åstadkommas samt der-

efter framlägga de förslag, hvartill en dylik utredning kan för-
anleda, då ingen bestridt, att åtskilliga spörsmål med afseende å
arrendeförhållandena tarfva bättre och noggrannare bestämmelser
än den nu gällande lagstiftningens, samt då man erkänner —
såsom den föregående talaren uttryckte sig —, att vi hafva en
ofullständig lagstiftning i detta ämne, så torde man icke förhasta
sig eller gå till någon öfverdrift, om man hos Kongl. Maj:t gör
framställning, att det måtte undersökas och pröfvas, huruvida ej i
vår gamla arrendelagstiftning finnas punkter, som böra och kunna
ändras, fullständigas eller förtydligas. Jag förenar mig i det
yrkande, som af herr Boström framställts.

*Om utarbe-
tande af en
arrendelag.
(Forts.)*

Herr Hasselrot: Mot hvad den siste talaren yttrat får jag
fästa uppmärksamheten derpå, att det ej är vanligt, att Riksdagen
vänder sig till Kongl. Maj:t med begäran om en lagstiftning i
allmänna ordalag, utan vill man gerna säga, i hvilken riktning
en sådan skall ega rum. Detta är nu bristen i det nu framställda
förslaget; det håller sig i allmänna ordalag utan att säga hvad
man egentligen vill, och när man nu hör hvad motionären vill
hafva in i lagen samt finner intet af detta vara lämpligt, får man
en viss tvekan, huruvida det verkligen fins andra bestämmelser,
som äro mera passande.

Den ärade talaren på göteborgsbänken sade, att en sådan lag
egentligen icke skulle hafva betydelse för förhållandet mellan de
större arrendatorerna och jordegarna utan endast för de mindre,
och han påpekade, huru dessa torpare sitta många år på jordbiten,
arbета upp den och bygga på den m. m., och så få de gå ifrån
alltsammans utan någon ersättning. Ja, det är ju ett synnerligen
beklagligt förhållande, när sådant inträffar. Men jag fruktar, att
om det blefve en lag, som ovillkorligen ålade jordegaren att ersätta
alla sådana förbättringar, skulle förhållandet blifva ännu sämre.
Ty jordegaren skulle, af fruktan att få sådana der efterräk-
ningar, med yttersta varsamhet lemna ut sin jord, och det skulle
kanske blifva svårt för fattigt folk att få någon jord alls att
bruka. I regel gör man nu upp det så, att jordegaren ersätter
hvad som är rimligt. — Att i lag bestämman en sådan ersätt-
ningsskyldighet tror jag, såsom sagdt, skulle vara mera till skada
än till gagn.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till lagutskottets hem-
ställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr
talmannen i enlighet med de yrkanden, som derunder framställts,
propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande ut-
låtande hemställt samt vidare derpå att kammaren, med afslag å
utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades
i den af herr Ohlsson vid utlåtandet afgifna reservation; och för-
klarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken
upprepad, vara med öfvervägande ja besvarad.

Om utarbetande af en arrendelag.
(Forts.)

Herr *Boström, Filip*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i herr *Ohlssons* vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 27.

Ifrågasatt utsträckning af rätten att anföra besvär öfver vissa kommunala beslut.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 11, i anledning af väckt motion angående utsträckning af rätten att anföra besvär öfver vissa kommunala beslut.

Herr *Ljungberg*: Det är verkligen icke utan skäl jag väckt denna fråga, och om lagutskottet haft den kännedom jag eger om det missnöje, som så allmänt råder deröfver, att man icke kan söka ändring i ett kommunalstämmobeslut, derest icke den klagandes enskilda rätt förnärmats eller beslutet lider af något formelt fel, skulle utskottet bestämdt icke kommit till det resultat, som det nu gjort. En gammal domarregel säger, att »all dom bör fästas på skäl och lag och ej på godtycke», men detta får nu icke gälla i afseende på kommunalstämmas beslut i en mängd fall. Förhållandet är nemligen, att, sedan man på kommunalstämma fattat ett visst beslut, det ofta händer, att någon intrigant person väcker motion om frågans upptagande ånyo, och så faller det förra beslutet genom hans hjälptrupper vid den senare stämman. Då har man visserligen den utvägen att ånyo väcka motion i ämnet, men då inträffar lätt att för andra gången beslut fattas i motsatt syfte samt att, i annat fall, en ny motion väckes af motpartiet. Detta allt kan väl icke vara riktigt, och hvarför icke då göra ändring deruti, så att ett kommunal- eller kyrkostämmobeslut kan af högre

myndighet ändras, om det kan visas, att en ändring vore till gagn för kommunen och det allmänna.

Nu har utskottet här sagt, att det alltför ofta skulle komma att inträffa, »att ett kommunalt beslut blefve, ur synpunkten af dess gagnelighet för det allmänna, genom besvär underställt vederbörande myndighets pröfning, och följaktligen skulle den kommunerna nu tillkommande rätt att sjelfve fatta bindande beslut i egna angelägenheter varda dem i regeln beröfvad». Men utskottet tyckes här hafva förbisett, att man alldeles icke i andra fall skattat den kommunala sjelfstyrelsen så högt. Först och främst tillsättas icke ordförandena hvarken i hufvudstadens kommunalstyrelse eller i någon kyrkostämma af nämnda styrelse eller af församlingarne sjelfva, och för det andra, om vi särskildt fästa oss vid kommunalförfattningen för Stockholm, måste, i afseende å icke mindre än åtta ämnen, fattade beslut stadfästas af öfverståthållarembetet och uti ej mindre än fem underställelse ske hos Kongl. Maj:t. En sålunda kringskuren sjelfstyrelse, der den verkliga borde få göra sig gällande, kan man fördraga, men här skall den vara orubblig, der det gäller en rättvis pröfning af beslut, som kunna hafva tillkommit derigenom, att en kommuns medlemmar blifvit öfverrumplade af intriganta personer.

Jag hemställer därför, att kammaren behagade, med ogillande af utskottets hemställan, bifalla motionen.

Herr Hasselrot: Motionärens anförande gick derpå ut, att den kommunala sjelfstyrelsen icke genom bifall till motionen skulle i någon väsentligare mån förringas. Lagutskottet har uttalat en annan uppfattning, och jag nödgas vidhålla denna. Genom bifall till motionärens förslag att åt myndigheterna öfverlemnas att pröfva, huruvida ett kommunalstämmobeslut vore för det allmänna gagneligt eller icke, kan jag icke se annat än att i realiteten kommunens omdöme ställes under myndigheternas bepröfvande. Jag tillåter mig betvifla icke blott att kommunerna därför skulle vara tacksamma, utan äfven att myndigheterna skulle med nöje emottaga eller på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra ett sådant uppdrag. Något allmännare missnöje med nu rådande förhållande har icke försports, säger lagutskottet, och jag tror att detta omdöme är fullkomligt riktigt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlatande hemställt samt vidare derpå att kammaren skulle, med afslag å utskottets hemställan, bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 24 och 26 innevarande februari bordlagda utlåtande no 12, i anledning af väckta motioner angående ändring i gällande bestämmelser om rösträtt vid val af stadsfullmäktige.

Ang. rösträtt
vid val af
stadsfullmäktige.

Punkten 1.

Herr Billing: Mot det förslag, lagutskottet har framställt, har jag ingenting att erinra, men mindre belåten är jag med utskottets motivering, och i afseende å denna har jag icke heller något egentligt att anmärka i fråga om hvad den innehåller, men så mycket mera rörande hvad den *icke* innehåller.

Herr Branting har föreslagit: att Riksdagen för sin del må besluta den ändring i kongl. förordningen om kommunalstyrelse i stad, att vid stadsfullmäktigeval hvarje röstberättigad må ega en röst — således lika med allmän rösträtt, och han har sjelf angifvit, hvilken betydelse denna förändring skulle hafva med sig. Motionären säger nemligen på sid. 9 i betänkandet: »Men jag har å andra sidan ingalunda velat sticka under stol med att den lika kommunala rösträtten icke i våra dagar fran den svenska arbetarklassens sida kräfves enbart ur allmänna synpunkter af rättvisa och likställighet, utan i bestämd föresats att söka på bästa sätt använda densamma till att börja det genomgripande sociala reformarbete, som nu i vårt land alldeles undanskjutes. Att smyga igenom en verklig rösträttsreform under fagert tal om att den ingenting ändrar, lär icke längre lyckas; dertill framträda de motsatta klassintressena numera alltför tydligt. Här gäller helt enkelt att välja för eller mot, och jag dristar tro, att de klarsynta både bland vänner och motståndare skola hålla mig räkning för den öppenhet, hvarmed jag framhåller detta.»

Motionären har alltså uttryckligen och utan ringaste förbehåll samt med en berömvärd öppenhet uttalat, att han vill hafva framgång för sin motion för att derigenom bereda väg för det rent socialistiska reformarbetet. Motionen är alltså mycket radikal och framburen utan allt slags förklädnad. Vid sådant förhållande hade man kanske haft rätt att vänta, att lagutskottet för sin del äfven talat med en någorlunda motsvarande öppenhet. Emellertid har lagutskottets motivering skrivits med den allra mjukaste och vänligaste hand.

Utskottets motivering innehåller två satser: i den ena uttalar utskottet såsom sin åsigt, »att en utjemning af rösträtten vid val af stadsfullmäktige till fullkomlig likställighet för alla dervid röstberättigade hvarken vore rättvis eller skulle komma att visa sig lönda till gagn för stadskommunerna». Naturligtvis delar jag denna lagutskottets åsigt. Men så kommer utskottet till sitt egentliga skäl för afstyrkande, och då befinnes detta icke vara annat än att en komité är tillsatt för behandling af frågan om begränsning af den kommunala rösträtten på landet, och så säger utskottet, att förr än denna komité utfört sitt arbete, kan det

icke vara skäl att låta frågan om ändring i sättet för stadsfullmäktigeval komma under vidare öfvervägande. Naturligtvis har lagutskottet med detta skäl anfört tillräcklig grund för att afstyrka motionen; men om lagutskottet hade talat lika öppet som motionären talat, med andra ord, låtit svaret stå i samma kasus som frågan, så hade väl ändå utskottet använt något skarpare uttryck mot en motion, som blifvit framstald i bestämdt uttaladt syfte att befordra det socialistiska reformarbetet. Att utskottet icke har afgifvit sitt svar i ungefärligen samma tonart som motionären, det är detta, mina herrar, hvaremot jag ansett mig böra afgifva min reservation, och jag gör detta så mycket hellre, som, då vi veta, huruledes man begagnar sig af allt hvad som säges och ännu mera skrives inom Riksdagen, jag förutsätter, och det icke utan all rätt från den formella logikens synpunkt, såsom en möjlighet, att man framdeles kan komma och säga, att, eftersom lagutskottet sagt, det en full likställighet i fråga om rösträtt vid stadsfullmäktigeval icke ansågs riktig, men för öfrigt att frågan om utjemning af rösträtten vid dylika val borde icke blifva föremål för pröfning, förrän komitén har framlagt sitt arbete, man borde ur dessa premisser kunna draga den slutledningen, att lagutskottet, om det också icke gifvit på hand, dock icke heller satt sig emot en utjemning af den kommunala rösträtten i stad, blott den icke är fullständig.

Nu tror jag icke, att Riksdagen bör gifva stöd åt en motivering, som kan på detta sätt, lagutskottets säkerligen goda mening till trots, i en framtid missbrukas; och då jag icke tror, att denna utskottets motivering i öfrigt har så stort värde, att icke Riksdagen med godt mod kan ogilla densamma, anhåller jag om bifall till utskottets hemställan med ogillande af dess motivering.

Herr Hasselrot: Den siste ärade talaren har varit mycket missbelåten med lagutskottets motivering, men det är kanske väl mycket begärddt, att lagutskottet, med den mängd af frågor, utskottet har att handlägga, skulle framlägga någon utförligare motivering och särskildt bemötande af allt hvad motionärer kunna andraga vid afstyrkande af mer eller mindre äfventyrliga förslag och motioner, de der utskottet för öfrigt icke anser förtjena afseende. Att så heller icke skett, synes mig, särskildt i detta fall, vara ganska förlätligt.

Den ärade talaren erkände rättigheten af utskottets hufvudmotiv, hvilket varit, att den absoluta likställigheten i rösträtten vid stadsfullmäktigeval vore, enligt utskottets åsigt, hvarken rättvis eller till gagn för stadskommunerna. Att utskottet sedermera tagit upp det andra skälet, hvilket herr Billing i så hög grad ogillade, berodde derpå, att inom ramen af denna motion, i hvilken påyrkades rösträttens absoluta utjemning, låge jemväl möjligheten att i mindre mån modifiera de förhållanden, som nu gälla i afseende på rösträtten i stad; och inom utskottet sänkades

*Ang. rösträtt
vid val af
stadsfullmäktige.*
(Forts.)

Ang. rösträtt
vid val af
stadsfullmäg-
tige.
(Forts.)

icke förespråkare för en sådan åtgärd. Nu ville emellertid utskottet icke gifva sig in på någon pröfning, huruvida en sådan jemkning kunde vara lämplig eller icke. Kammaren vet lika väl som jag, att denna fråga flera gånger varit uppe inom Riksdagen och alltid afslagits, men att likväl starka röster höjts för en reform i sådan rigtning. Man kan nemligen icke säga, att den nuvarande röstskalan är den enda principiellt rigtiga. Jag tror därför, att, då utskottet bestämdt och kort afstyrkt motionärens förslag samt beträffande det, som kunde ligga i hans förslag, nemligen frågan om en mindre jemkning i rösträtten, sagt, att detta icke under nuvarande förhållanden borde komma under öfvervägande, utskottet dermed sagt hvad det bort säga. Visserligen kunde skarpare och kraftigare uttryck hafva användts, men det är icke gifvet, att man vunnit mera dermed.

Jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan jemväl beträffande motiveringen.

Herr Rudebeck: Vid justeringen af detta betänkande var jag af annat arbete hindrad att i utskottet närvara. Om så icke varit förhållandet, skulle jag hafva anmält reservation mot utskottets motivering, enär jag i det närmaste är af samma mening som den förste ärade talaren. Af de skäl, utskottet åberopat, är det blott ett, som för mig synes ega giltighet, och det är, såsom det heter i betänkandet, »att en utjemning af rösträtten vid val af stadsfullmäktige till fullkomlig likställighet för alla dervid röstberättigade hvarken vore rättvis eller skulle komma att visa sig lönlös till gagn för stadskommunerna». Detta är det enda af utskottets skäl, jag kan vara med om, och jag skulle hafva velat kläda det, om icke i allt för skarpa, dock i något skarpare ordalag än dem, utskottet begagnat. Jag kan icke förstå, att hvad utskottet härförutom andragit till stöd för sitt afstyrkande hör hit, ty enligt mitt förmenande har motionären icke talat om någon begränsning eller jemnare fördelning, hvarom utskottet ordar. Motionären yrkar alldeles bestämdt, att vid stadsfullmäktigeval hvar och en skall ega *en* röst, och någon jemnare fördelning ligger icke deri, utan det är, såsom lagutskottet äfven tyder motionen, en utjemning till full likställighet. En sådan utjemning ville lagutskottet icke vara med om, och detta, enligt mitt förmenande, alldeles oberoende af den utredning, som pågår rörande begränsning af den kommunala rösträtten på landet, hvilken fråga icke har med denna att skaffa. Lagutskottets utlatande, eller rättare sagdt, dess motivering kan enligt min åsigt vara vilseledande så till vida, som motionären derutaf skulle kunna få den uppfattning, att, sedan frågan om begränsning af den kommunala rösträtten på landet blifvit afgjord, han skulle kunna hafva grundade skäl att bringa sitt förslag under förnyad ompröfning med hopp om framgång, och utskottet har i sin motivering likasom gifvit på hand, att om fråga vore endast om rösträttens i stad ytterligare begränsning — ty den är redan begränsad —, skulle lagutskottet

väl kunna vara med derom, ehuru icke om en fullständig utjämning. Något skäl till ett dylikt uttalande har, såvidt jag förstår, utskottet i detta fall icke haft, alldenstund motionären uttryckligen tillkännagifvit, att han åsyftar fullkomlig likställighet i det fall, hvarom fråga är.

*Ang. rösträtt
vid val af
stadsfullmä-
tige.
(Forts.)*

Anslutande mig i det hufvudsakligaste till den förste ärade talarens uttalade åsigt, får jag vördsamt yrka bifall till utskottets hemställan, men med ogillande af motiveringen.

Herr Hasselrot: Jag anhåller om tillgift, att jag i denna fråga af ringa praktisk betydelse ännu en gång begär ordet.

Den föregående talaren synes helt och hållet hafva förbisett, att inom utskottet framstälts yrkande, att på grund af herr Brantings motioner man bort anhålla om utredning i fråga om begränsning af den kommunala rösträtten i städerna och att en reservation i den rigtningen är betänkandet vidfogad. Således gick det icke an att blott svara på hvad motionären begärde; utskottet måste äfven svara på det, som låg inom ramen af hans förslag och hvarom yrkande framställdes i utskottet, nemligen frågan om begränsning af rösträtten i städerna. Derför har utskottet begagnat sitt senare skäl, men dermed har utskottet ingalunda gifvit på hand, att utskottet, derest en sådan fråga framdeles uppstode, skulle tillstyrka densamma. Utskottet har endast sagt, att *nu* ville utskottet af anfördt skäl ej taga denna fråga under öfvervägande.

Deri kan ju icke ligga något löfte i afseende på framgången af ett dylikt förslag i framtiden.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Billings*, att utskottets hemställan skulle bifallas med ogillande af motiveringen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr *Billings* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 24, angående väckta motioner om ändring i villkoren för län från odlingslänefonden.

*Ang. villkoren
för län ur
odlingslän-
efonden.*

Ang. villkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.
(Forts.)

Herr Fagerholm: Utskottet har sammanfört båda mina motioner, n:is 27 och 28, af hvad skäl kan jag icke förstå. Emellertid anhåller jag, att de måtte hvar för sig behandlas, hvarom jag alltså begär proposition.

Första motionen rör sig om en räntenedsättning å vissa lån ur odlingslånefonden från detta års början till fyra procent och att likställighet må gifvas äfven de äldre länen. Statsutskottet har afstyrkt denna min motion och på sådana grunder, att jag anser mig böra med några ord bemöta dem.

I sin motivering säger utskottet, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan vid 1895 års riksdag förordade en sådan räntenedsättning. Detta borde ju kunna gifva något stöd åt min motion, men har icke föranledt statsutskottet att föreslå bifall till densamma.

Uti andra punkten af samma motivering säger statsutskottet: »Med afseende å de lån, som blifvit å vederbörande hemman fördelade, anmärkte emellertid statskontoret, att denna fördelning vore fastställd genom utslag, i enlighet med hvilka och i den mån de vunnit laga kraft den summa, som till låneandelens och den utfästa räntans liqviderande årligen skulle af hvarje hemman erläggas, blifvit från och med det år, då betalningsskyldigheten vidtagit, under särskild rubrik med utsättande af det sista året, då betalningen skulle utgå, såsom ett hemmanet under sålunda bestämdt antal år åliggande allmänt onus i jordeboken antecknad. En förändring i de redan för hvarje hemman eller hemmansdel bestämda skuldebellopp förutsatte förnyade uträkningar för hvarje lån och derpå grundad ny fördelning, hvilken, först sedan innehafvarne af de betalningsskyldige hemmanen satts i tillfälle att deröfver yttra sig, torde kunna genom utslag fastställas och i jordeböckerna antecknas.»

Emellertid och för att häfva detta statsutskottets yttrande skall jag anhålla, att min motion i så måtto förändras, att orden »och amortering» borttagas. Jag skulle därför anhålla om bifall till motionen enligt denna lydelse: »att alla lån ur odlingslånefonden må från och med 1897 års ingång likställas i fråga om ränta samt draga en räntesats af högst fyra procent för år, och att denna likställighet må tillämpas äfven på de äldre länen, dock så, att amorteringen bibehålles vid tre och en half procent.»

Genom denna förändring förvandlas icke löpetiden, men hvars och ens kostnad, hvilken nu debiteras på de särskilda hemmanen, blir en sextondel mindre, under det att för hvarje år, som går, kapitalskulden blir precis densamma. I och med denna nya förändring, som naturligtvis kan göras af hvilken person som helst och till ett ringa belopp, skulle dessa låntagare få räntan nedsatt till fyra procent. Denna nedsättning är en så billig begäran, att det förvånar mig, att statskontoret icke tänkt derpå eller närmare undersökt saken. Vid 1895 års riksdag beslöts, att från och med samma år skulle länen ur odlingsfonden draga 4 %, samt äfven att alla lån, som icke voro fördelade, skulle draga samma ränta,

nemligen 4 %. De icke fördelade lånen sträckte sig så långt tillbaka som 1890. Äfven hände det, att då ett stort lån, som var beviljad för odling af Martebo myr på Gotland, skulle fördelas år 1894, hade statskontoret icke tid dertill, utan skedde fördelningen först 1895, naturligtvis till stor förlust för statsverket. Emellertid anser jag icke endast på denna grund, utan äfven på rena billighetsskäl, att på de gamla lånen, hvilka gå tillbaka ända till 1884, men som nu draga fyra och en half procent, må beviljas en räntenedsättning till fyra procent.

*Ang. vilkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.
(Forts.)*

Min motion afser att införa rättvisa i dessa förhållanden, och jag är fullkomligt öfvertygad om att, om kammaren aldrig så litet ville tänka på saken, min motion skulle bifallas. Jag talar icke till förmån för de rika låntagarne, ty de kunna sjelfva betala och få billigare ränta, eller fyra procent, men jag gör det för de mindre bemedlade, hvilka hafva inteckningar i sina hemman till så högt belopp, att de öfverstiga halfva taxeringsvärdet. Dessa kunna icke betala denna skuld och ej heller skaffa sig nya inteckningar.

Efter hvad jag nu anfört får jag yrka bifall till motionen, sådan den nu föreligger.

Herr Tamm, Hugo: Statskontoret får väl svara för sig sjelf, men hvad statsutskottet angår, har det verkligen till stor del stödt sig på upplysningar, som kunnat inhemtas. Förhållandet med dessa odlingslån är nemligen, att när odlingsarbetet så småningom blifvit färdigt — det må räcka längre eller kortare tid — tager statskontoret och gör en uträkning öfver hela det belopp, som skall återgäldas, och angående detta belopp sändes meddelande till Konungens befallningshafvande i länet, som sedermera genom laga utslag, efter förrättningsmannens upplysningar, fördelar beloppet på alla de hemman och hemmansdelar, hvilka deltagit i odlingsarbetet. Sedermera upptecknas, enligt fördelningen, i jordeboken, att hemmanet skall under vissa år betala en så och så stor annuitet samt sista året en slutsumma, hvars storlek beror på hvad som kan återstå. För så vidt man nu vill vidtaga någon ändring i denna frivilliga öfverenskommelse mellan låntagarne och statskontoret, är ju gifvet, att en hel procedur måste ega rum, och att det icke går så lätt, som den siste talaren sagt. Förnyade uträkningar för *hvarje* lån och en derpå grundad ny fördelning på hemmanen måste ega rum. Det lär icke kunna gå på annat vis. Men dertill kommer den omständigheten, att, enär den förra fördelningen hvilat på laga utslag, hvarje särskild delegare måste sättas i tillfälle att yttra sig, huruvida han vill hafva någon ändring vidtagen. I kunnen ju fatta, mina herrar, hvilken ofantligt stor procedur detta innebär, då lånen äro fördelade på tusentals hemman och hemmansdelar. Dertill kommer, att alla dessas egare hafva rättighet att betala in det på hvar och en af dem belöpande beloppet och således blifva qvitt fyra och en half procents räntan. Sant är visserligen, att en och annan

Ang. villkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.
(Forts.)

finnes, för hvilken sådant kan vara svårt, men frågan är, huruvida det dock kan vara skäl att, när fördelningen är fastslagen genom laga dom, göra en så stor omräkning och omarbetning för lån, som kunna genast inbetalas och i hvarje fall temligen snart komma att försvinna. — Jag anser, att de skäl, på hvilka statsutskottet grundat sitt utlåtande — hvilka väsentligen äro de af statskontoret åberopade skälen — äro af den vigt, att utskottets hemställan bör bifallas. Härtill kan jag lägga, att i Andra Kammaren beslut redan är fattadt, och om detta torde väl icke i någon form gemensam votering kunna förekomma. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Fagerholm: Jag får yrka bifall jemväl till min motion n:o 28. — Ordföranden på statsutskottets riksgäldsafdelning yttrade, att lånens fördelning är fastslagen genom laga utslag. Det vet jag lika väl som han. Men jag tror icke, att någon kan förmena Riksdagen att efterskänka en half procent eller $\frac{1}{16}$ af den årliga inbetalningen, allra helst som summan för hvarje lån icke blir ett enda öre mindre, utan precis densamma. Ty vare sig räntan utgör fyra eller fyra och en half eller fem procent, endast att amorteringen är lika, så förblifver lånebeloppets återstod densamma.

Herr Anderson, Albert: Det var för mig synnerligen öfverraskande, att motionären, som önskat en nedsättning af räntan å odlingslånen till fyra procent, klandrat statskontoret därför, att statskontoret dröjt något med att öfversända uträkningarna till Konungens befallningshafvande för meddelande af utslag. När man hade fått kännedom om Riksdagens beslut i ärendet, trodde man sig gå Riksdagens afsigt bäst till mötes, om man icke alltför mycket brådiskade med att utslaget utfärdades. Ty i sådant fall och om utslag meddelats, innan författning i ämnet utfärdats, hade låntagarne fått betala $4\frac{1}{2}$ procent, men genom detta dröjsmål kunde de slippa med fyra procent.

Hvad nu angår frågan om räntenedsättning för de lån, hvilkas återbetalning blifvit bestämd genom laga kraftvunnet utslag, ber jag att få erinra derom, att Riksdagen lemnat fullmäktige i riksgäldskontoret bemyndigande att för odlingslånefondens räkning upplåna medel. Dessa medel hafva öfverlemnats till statskontoret, hvilket det åligger att betala ränta på desamma. Fullmäktige i riksgäldskontoret hafva satt denna ränta så lågt, som kunde ske, utan att staten finge vidkännas någon förlust. Sålunda betalar statskontoret fyra procent ränta på 3,056,000 kronor, hvilka i allmänhet tillhöra de tidigare försträckningarna, samt $\frac{3}{4}$ procent ränta på 1,335,000 kr. För den vida öfvervägande delen betalar sålunda statskontoret fyra procent ränta. Nu bör man komma i håg, att de, som få odlingslån, hafva fem års ränteanstånd. Man bör också komma i håg, att penningar ofta nog ligga räntelösa på denna fond. Detta gör, att den för de äldre odlingslånen be-

stämnda ränta af 4½ procent icke är för hög. Om den skulle nedsättas, skulle staten göra en förlust, och det lärer väl icke vara afsedt. — Jag får i öfrigt instämma med herr Tamm beträffande svårigheten att kunna verkställa en räntenedsättning på lån, rörande hvilka utslag meddelats.

*Ang. vilkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.
(Forts.)*

Herr Fagerholm har yrkat bifall till sin motion, n:o 28. För närvarande är föreskrifvet, att vid utlemnande af odlingslån jordförbättringens värde bör antagas motsvara minst låneunderstödet dubbla belopp. Nu vill motionären hafva den ändring, att jordförbättringens värde icke skall behöfva gå upp till mer än en och en half gång låneunderstödet belopp. I det afseendet vill jag erinra om att, så snart utslag rörande ett lån meddelats och lånet blifvit i jordeboken anteckadt, staten för detsamma eger förmånsrätt framför alla in-teckningar i fastigheten. Denna förmånsrätt vore det farligt att utvidga. Gör man det, kan det lända till skada för låntagarne sjelfva. — Jag får således yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Fagerholm: Jag hade fullt väl reda på den siste talarens åsichter i denna sak. Det är ju alldeles gifvet, att ett lån, som togs för så många år sedan, skall vara jemförelsevis dyrt. Förhållandet är emellertid, att staten i dessa dagar säljer sina 3,6 procents obligationer till 103,6 procent, och deraf följer, att den nuvarande räntan för staten utgör 3½ procent. Alltså gör staten, genom att man tillmötesgår dessa äldre låntagares önskingar om räntans nedsättning till fyra procent, icke någon förlust, utan i stället räntevinst. Jag kan således för min del icke annat än vidhålla mitt yrkande. Härtill kommer ett annat skäl, som stödjer mig i mitt yrkande. Hjelmarebolaget har af Riksdagen beviljats särskilda förmåner. Hvarför det, när det ändå blott betalade skälig ränta på skulden?

Beträffande min motion, n:o 28, förundrar det mig ännu mer, att statsutskottet kunnat afslå densamma. Saken förhåller sig på det sätt, att för mark, sådan som den ifrågasatta, erhålles nu i låneunderstöd hälften af jordförbättringens värde. I min hemtrakt utgör jordförbättringens värde ungefär 300 kronor för hektar. Hälften deraf är 150 kronor. Detta belopp erhålla de, som försöka att förbättra våra dåliga sankmarker, göra dem odlingsbara och lefva ett torftigt lif på desamma. Under de fem första åren behöfva de icke betala ränta å beloppet, utan lägges räntan till lånesumman, som således kommer att uppgå till 180 kronor. Mitt förslag ställer sig så, att en låntagare i stället för 150 kronor skulle få 200 kronor. Detta gör med tillägg af de fem årens ränta efter 4 procent 240 kronor. När förbättringen uppskattas till 300 kronor, kan det väl icke innebära risk för staten att lemna 240 kronor, hvarför staten har full säkerhet i hela gården. Herr Nordström har gått så långt, att han föreslagit, att låneunderstödet må bestämmas till så högt belopp, att jordförbättringens värde öfverstiger detsamma med endast 25 procent. Enligt

Ang. villkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.
(Forts.)

detsamma skulle som lån erhållas 225 kr. per hektar, hvilket med tillägg af räntan för de fem första åren gör 270 kronor. I min hemtrakt är det tjugtals företag af ifrågavarande beskaffenhet, som nu icke kunna komma till stånd på grund deraf, att låneunderstödet är för litet. Innan jag afgaf min motion, förfrågade jag mig derom hos en i saken väl förfaren person. Han sade: Det gör du rätt i, och jag tror, att Riksdagen skall gå in på förslaget. Nu har utskottet likväl afstyrkt detsamma.

Yrkar bifall till min motion.

Herr Tamm, Hugo: Den, som läst igenom herr Fagerholms motioner, n:is 27 och 28, torde kunna gifva honom rätt i, att dessa begge motioner ej utgått från samma verkstad; i den nu föreliggande är nog rösten Jakobs, men handen är en annans.

Jag vill i afseende på anförda räntesiffror erinra, att vi få dock icke förbise, att förhållandet ej är fullt sådant, att de räntor, som betalas, i verklighet utgå med det nominella beloppet. De äldsta lånen, som löpa med $4\frac{1}{2}$ % ränta, hade tre års räntefrihet. Detta nedsatte räntan till 3,64 %, således under statens låneränta. De, som löpa med $4\frac{1}{2}$ % ränta enligt 1888 års kungörelse, åtnjuta 5 års respit med dess betalande, hvarigenom räntan sättes ned till 4,37 %. Det förslag, som herr Nordström framlagt om fem års räntefrihet, skulle köra ned denna ränta långt under medelräntan för statens lån. Dessa förhållanden få icke förbises, då man klagar öfver de höga nominella räntorna.

Med afseende å motionen n:o 28 måste jag göra ett par anmärkningar. Den innefattar nemligen icke blott ett förslag, att lånen för de afloppsledningar, hvilka afse förbättring af förut odlad åker eller äng eller vinnande af ny äng, skola kunna beviljas efter beräkning af förbättringens värde, utan det är meningen, att äfven de äldre lånen skola beviljas efter denna samma grund. Dessa senare utgå efter den grunden, att lånet bestämes till hela det belopp, hvartill kostnaden för vattenafledningen beräknas komma att uppgå. Herr Fagerholms förslag afser således en fullständig omstörtning af den gamla grunden.

Här gäller det i sjelfva verket icke statens rätt, utan här är fråga om en annan, som man alls icke får förbise, nemligen tredje mans rätt. Ty såsom herrarne veta, utgå dessa lån med förmånsrätt framför alla andra lån. Jag vädjar till herrarnes erfarenhet rörande beräkning af jordförbättring af mossodlingar — och hvad denna i realitet belöpt sig till, samt undrar, om ej dessa lån kanske äro så betungande i många fall just derför, att jordförbättringens värde ingalunda blir det beräknade. Jordförbättringsvärde är således en ganska osäker grund, och många förmögenheter och många förhoppningar hafva också fallit till föga för dessa företag. Jag är för min del icke redo att bevilja, att jordförbättringen skall ställas till grund utan en mycket noggrann pröfning i det fallet. Det är ändå farligare, om man nu skulle höja proportionen så, att lånebeloppet skulle utgå icke

såsom hittills med hälften, utan med två tredjedelar eller, såsom herr Nordström föreslagit, med tre fjerdedelar af förbättringens värde. Då kan det lätt hända, att man kommer in på den saken, att staten, för att skydda sin goda rätt såsom långgifvare, kommer att tillfoga en ganska stor orätt åt dem, som hafva senare fordringar i dessa hemman. Här är fråga om att skydda en annans rätt, och jag tror, att man bör vara rätt betänksam, innan man gifver bifall till en motion, som kan hafva sådana verkningar, att, då staten förbehållit sig förmånsrätt, denna förmånsrätt icke kränker tredje mans rätt.

*Ang. vilkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.
(Forts.)*

På dessa grunder yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Odelberg, Theodor: Jag har begärt ordet endast för att lemna några upplysningar. Såväl den siste ärade talaren som ock herr Fagerholm hafva lemnat uppgifter, hvilka icke öfverensstämma med verkliga förhållandet. Här har nemligen sagts, att staten i lån blott lemnar ut hälften af det belopp, hvar till jordförbättringen uppgår. Det är förhållandet med sådana företag, hvilka afse förut odlad mark. Men så är icke förhållandet med alla mossmarker, som icke förut äro odlade. Der beviljar staten i lån kostnaden för hela vattenafledningen, och det vet man, att på många af dessa mossmarker kostar odlingen obetydligt för hvarje tunnland; största kostnaden är just vattenafledningen. Vid sådana företag inträffar ofta, att det belopp, som staten lemnar, uppgår mycket väl till det belopp, hvarom herr Fagerholm motionerat.

Herr Fagerholm: Gent emot den siste ärade talaren får jag upplysa, att det är just dessa sankta marker, hvarom här är fråga.

Herr Tamm, Hugo: Jag tror icke, att jag för min del gjorde mig skyldig till den förblandning af länen, den siste talaren förmenade, utan jag yttrade endast, att herr Fagerholms motion innefattade, att alla lån, som utgått efter 1888 års kungörelse, skulle inflyttas under 1895 års förslag. Då man nu vill utsträcka lånerätten öfver 1895 års stadgande, kan det vara godt att draga sig till minnes, huru det gick till 1895. Kongl. Maj:t hade icke föreslagit hvad som blef Riksdagens beslut. Kongl. Maj:t hade visserligen föreslagit ett högre jordförbättringsvärde som grund för lånebeloppets bestämmande, men dessutom hade Kongl. Maj:t dervid fogat en annan hämsko, nemligen den, att under inga förhållanden skulle dessa lån få lemnas till högre belopp än till två tredjedelar af afdelningskostnaden, när det gälde sådana företag, hvartill lånerätten skulle utsträckas. Men utskottet yttrade då följande:

»Den i propositionen förekommande bestämmelsen, att lån till sådana företag, till hvilka fondens användning skulle utsträckas, ej skulle få beviljas till större belopp än två tredjedelar af kost-

Ang. villkoren
för lån ur
odlingslåne-
fonden.

(Forts.)

naden för vattenafledningen, afdikning deri inbegripen, under förutsättning tillika, att jordförbättringens värde minst motsvarar låneunderstödet belopp, ökad med hälften deraf, har tillkommit af hänsyn till den förmånsrätt, odlingslån åtnjuta, och i syfte att utgöra en garanti därför, att lån endast lemnas till företag, hvarvid den jordförbättring, som vinnes, är sådan, att den kan antagas fullt uppväga den nya skuldbörda, hvilken genom odlingslånet lägges på jorden och enligt lag skjutes framför derå förut möjligen hvilande inteckningar. Ur fastighetskreditens synpunkt är detta förhållande obestriddigen af synnerligt stor betydelse, och utskottet har till vårdande af ett så viktigt intresse trott sig böra tillstyrka Riksdagen att i detta afseende införa en bestämmelse, som enligt utskottets mening säkrare än den nyssnämnda bereder det önskade skyddet. Utskottet föreslår, att jordförbättringens värde bör uppgå till dubbla beloppet af låneunderstödet, i hvilket fall dock jordens värde torde blifva så mycket ökad, att den föreslagna begränsningen af lånesumman till två tredjedelar af vattenafledningskostnaden utan olägenhet kan bortfalla. Uppskattningen af jordförbättringens värde bör enligt utskottets åsigt verkställas af sakkunnig person med biträde af två till deltagande i landtmäteriförrättningar inom orten utsedda gode män.»

Det är således endast på grund af att utskottet der ansåg, att det förefanns tillräcklig säkerhet, om lånet inskränktes till hälften af jordförbättringens värde, som Riksdagen fattade sitt beslut, och jag tror, att hvarje utsträckning skulle vara äfventyrlig — utan att andra garantier införas.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i afseende å det föredragna utlåtandet yrkats: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas, och 2:o) af herr *Fagerholm*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan i hvad den afsåge hans motioner n:is 27 och 28, skulle bifalla samma motioner, likväl så vidt anginge motionen n:o 27, med den förändring, att den s. k. klämman skulle lyda: »att alla lån ur odlingslånefonden må från och med 1897 års ingång likställas i fråga om ränta samt draga en räntesats af högst 4 procent för år, och att denna likställighet må tillämpas äfven på de äldre lånen, dock så, att amorteringen bibehålles vid 3¹/₂ procent».

Derefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i hvad den afsåg herr *Fagerholms* motion n:o 27 samt vidare på afslag derå och bifall till motionen med den af herr *Fagerholm* under öfverläggningen föreslagna ändring; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan i hvad den angick herr *Fagerholms* motion n:o 28, samt dels på afslag derå och bifall till nämnda motion; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Slutligen gjordes proposition på bifall till utskottets hemställan i hvad den afsåg herr Nordströms motion, och förklarades denna proposition vara med ja besvarad.

Efter det herr talmannen återtagit ledningen af förhandlingarna, föredrogs å nyo lagutskottets den 20 och 23 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 9, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af förordningen angående patent den 16 maj 1884, dels ock väckt motion om ändrad lydelse af 25 § i samma förordning.

*Ang. ändring
i patentförordningen.*

Herr statsrådet Annerstedt: Då ifrågavarande kongl. proposition och motion föredrogs i Andra Kammaren för en stund sedan, stannade Andra Kammaren i det beslutet att till lagutskottet återremittera frågan, detta efter en föregående diskussion, under hvilken framhölls å ena sidan, att det af motionären väckta förslag till utvidgning och förändring af patentskyddet vore värdt allt beaktande, men å andra sidan, att, då denna motion vore affattad på sådant sätt, att dess oförändrade antagande skulle medföra vissa svårigheter i de internationella förhållandena och särskildt svårigheter i fråga om införande af det licenstväng, hvarom Riksdagen föregående år skrivit till Kongl. Maj:t, det rätta förfarandet vore det, att Riksdagen godkände Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag, men på samma gång, derest den af motionären uttalade åsigt omfattades af Riksdagen — hvilket man hade all anledning att hoppas — inskränkte sig till att i denna del af frågan skriva till Kongl. Maj:t. Det vore önskligt för ärendets vidare behandling, särskildt med afseende å de underhandlingar, som redan längesedan påbörjats med Tyskland, och hvilka böra, om icke olägenheter för vår exportindustri skola uppkomma, vara afslutade till den 1 instundande maj, att Första Kammaren nu fattade ett likartadt beslut med Andra Kammaren och sålunda återremitterade frågan till lagutskottet. På sådant sätt skall motionären erhålla det understöd för sin åsigt, som utan olägenhet för andra industriidkare kan vid denna riksdag komma honom till del. Jag får därför anhålla, att Första Kammaren ville till lagutskottet återremittera detta betänkande.

Herr Hasselrot: Såväl å egna som de ledamöters i utskottet vägnar, med hvilka jag haft tillfälle att samråda, ber jag att få acceptera yrkandet om återremiss.

Herr Ölander: Jag har visserligen icke något emot att ärendet återremitteras, men jag kan likväl icke underlåta att i någon mån försvara utskottets beslut. Orsaken till återförvisningen torde vara beroende på att sjelfva motionen är något oklar och icke bestämdt innehåller, hvad motionären verkligen afser.

Ang. ändring
i patentför-
ordningen.
(Forts.)

Motionären säger i motionen, att »om någon, som i den främmande staten åtnjuter skydd för en här i riket patenterad uppfinning, fullgjort hvad i den främmande staten är för skyddets bibehållande föreskrifvet, hans underlåtenhet att här i riket utöfva uppfinningen icke bör anses medföra den för sådan underlåtenhet eljest här stadgade påföljd». En sådan motion kunde lagutskottet ej tillstyrka, ty det är tydligt, att derigenom skulle det utföfnings-tvång upphävas, som afser, att den inhemska industrien skall kunna tillgodogöra sig de inom Sverige gjorda uppfinningarne. Hvad skulle nemligen följden blifva af ett dylikt stadgande? Jo, om en svensk uppfinnare erhöle patent å en uppfinning i Sverige och äfven i Tyskland, skulle han icke alls behöfva här i Sverige utöfva denna uppfinning, utan endast inom Tyskland. Det är ju klart, att han i Tyskland har större marknad för sin vara, och att han således föredrager att dit förlägga sin verksamhet. Sverige blir då helt och hållet beröfvadt fördelarna af uppfinningen. Här utöfvar uppfinnaren den ej. Ej heller får någon annan här utöfva den, emedan uppfinnaren genom utföfvandet af densamma i Tyskland bibehåller patenträtten äfven i Sverige. Således står för Sverige ingen annan utväg öppen att erhålla den patenterade varan än att importera den från Tyskland och betala alla de omkostnader, som dermed äro förenade, kanske äfven tull. Nu säger visserligen motionären, att detta lagstadgande förutsatte reciprocitet i det främmande landet. Men denna reciprocitet kan icke vara någon annan, än att om en tysk söker patent på en uppfinning i Tyskland och äfven i Sverige, skulle han genom utföfvandet af uppfinningen inom Sverige kunna bibehålla patenträtten äfven i Tyskland. Men det är en mycket tarflig ersättning, ty det lärer väl icke falla någon tysk, som gör en uppfinning, in att med förbigående af Tyskland och dess rika marknad, förlägga fabrikationen af den patenterade varan till Sverige. Nu har jag emellertid inhemtat, att motionen icke skulle vara att förstå på det sätt, hvartill ordalydelsen ger anledning. Jag kan dock ej ur motionen deducera något annat, än jag här angifvit. Jag skall likväl icke motsätta mig den begärda återremissen, då motionens dunkla innebörd möjligen kan blifva förklarad, men jag har ansett mig böra försvara utskottets förslag och visa, att en framställning, sådan som motionens ordalydelse påyrkar, icke kunnat af utskottet tillstyrkas.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att derunder icke framstälts annat yrkande, än att det nu föredragna utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Justerades fyra protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 1,37 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
